

KERTINĖ PARAŠTĖ

Netaiklūs socialistinio realizmo šūviai

Griauđejant ne tiek patiems persitvarkymams, kiek raginamiems persitvarkyti, sovietinės Lietuvos spaudoje itin simptomiskai prasikiša straipsniai, tebedvokiantys stalinistiniu nufatalinu. Š.m. sausio 30 d. *Literatūros ir meno* savaitraštyje pasirodė perspausdintas iš žurnalo *Sovietskaja Rosija* pokalbis su TSRS dailės akademijos nariu korespondentu, meno tyros daktaru, profesorium Viktoru Vanslovu.

Vanslovas iš erelio skrydžio aukštumų bando apgriūti socialistinio realizmo „platybes“ ir „gilybes“ — postringavimai seni, praktikoje ši teorija yra patyrusi visišką krachą. Socrealizmas, anot gerbiamo profesoriaus, yra kova už socialistinį visuomenės pertvarkymą, o socialistinio realizmo kriterijus — idejiškumas. Kaip tik realistinio meno idejinė reikšmė sąlygojanti jo veiksmingumą, visuomeninę jėgą ir auklėjamąjį vaidmenį.

Komunistai tiesiog manikiškai apstėti idejos visa pasaulį paversti savo propagandos įrankiu, neišskiriant nė dailės. Vaizduojamasis menas grūdamas į socrealizmo Prokrusto lovą. Propagandistams reikia vis naujų ir naujų išraiškos būdų: negana darželių, mokyklų, negana visokių pirminių partinių organizacijų, kuriomis visuomeninis gyvenimas aptekęs utelėmis; maža periodikos, grožinio literatūros, kino, teatro, televizijos. Dar trūksta dailės!

Kodėl būtinai realizmas, kaip forma? Kodėl būtinai tik socialistinis, kaip turinys? Vanslovas veidmainiškai įtikinėja, neva socialistinio realizmo terminė suponuota tradicijų ir novatoriškumo vienovė. Deja, socrealizme tradicijos suprantamos vienpusiškai, tendencingai, o formos novatoriškumo ten nė su žiburiu nerasi, išskyrus tik tuos pospalinius kūrėjus, kurie mėgino revoliucinį turinį reikšti modernistinėmis priemonėmis ir tokiu būdu įėjo į pasaulinės dailės istoriją. Prieš šią meninės formos pažangą stėjo Leninas ir partija. Tiek vadas, tiek ir jo partija apie meną nusimanė, švelniai tariant, kaip kiaulė apie debesį, bet užtat jie labai gerai nusimanė politikoje, propagandoje ir akimaju nusprendė daugelio tautų kultūros raidą — „tokie pobūdžio

menas svetimas ir nesuprantamas masėms! Ir vis dėlto — kodėl realizmas taip lipo diktatoriams prie rankos? Priežastis labai paprasta — jiems meno nereikėjo ir dabar nereikia. Jiems reikėjo ir tebereikia jų idealų iliustratorių, savo kūryboje naudojančių realistinę išraiškos formą, idant beraščiau ir neišspręšę žiūrovai be vargo „perskaitytų“ diktatorių sugalvotas tezes. Šiuo metu masės jau kiek praprusios, tad dailininkams leidžiama kiek „pakraipyti“ realizmą, tik iki tam tikrų ribų, kad liaudžiai neįkyrėtų meno monotonią. Parodos vežamos į gamyklas, į kolūkius ir į kitas absurdiškiausias vietas, tik, deja, ne tam, kad masės taptų kultūringomis, o todėl, kad masės „skaitytų socializmą“ iš džiaugsmu, patosu ir optimizmu trykštančių paveikslų.

Liaudies išmintis teigia, kad nebus grūdų iš tų pelų. Be abejonės, niekus sėjant, niekus ir pajunama. Kompartijos ideologai nesuvokė ir nesuvokia iki šiol, kad menas — ne masinio vartojimo prekė. Meną kuria ne bandos, bet individai, ne gamoni besmegeniai žoležiai, bet savarankiški, nepriklausomi talentai. A. Lunačiarskis teisingai pastebėjo, kad „kol menininkai lieka patys savimi, tol jie negali kurti ideologiškai revoliucinį meną“. Kiek šiuurpaus cinizmo jo pastaboje...

Revolucija mene visų pirma — tai revoliucija išraiškos formose, nes dailė yra plastinė kalba. Vaizduojamosios dailės unikalumas slypi tame, kad amžinas (nebūtinai tik revoliucines) tiesas ji gali kartoti šimtmečiais vis naujais ir naujais išraiškos būdais. Dailė nepiešia ir neilustruoja tezių, ji pati kuria jas.

Socialistiniu realizmu pasaulinė dailės istorija visiškai nesidomi. Liūdniausia tik, kad ne vien socrealizmas greitai priėjo liepto galą, bet ši doktrina dar sustabdė kultūros pažangą komunistiniuose kraštuose. Pasaulis jau seniai perplaukė abstrakcionizmo, „pop“ ir „op“ meno, hiperrealizmo jūras, o dabar supasi ant neoekspresionizmo bangų. Nuo šios natūralios meno raidos komunistai atitvėrė savo kūrėjus ne tik geležine uždanga, bet ir uždėjo socrealizmo antrankius ant piešančių jų rankų.

Ketveri Lituanistikos katedros darbo metai

Pasikalbėjimas su profesorium
Bronium Vaškeliu

Lituanistikos katedra Illinois universitete Chicagoje baigia ketvirtuosius savo darbo metus. Ta proga kreipiamės į Katedros vedėją profesorių Bronių Vaškelių su keliais klausimais.

Tiesiog sunku tikėti, kad jau prabėgo ketveri Katedros darbo metai. Kokius ryškesnius kelio etapus matome, pažvelgę į nueitąjį kelią?

Pabandyčiau pateikti svarbesnių įvykių panoramą chronologine tvarka, tikėdamasis, kad skaitytojas susidarys ryškesnį Katedros darbo vaizdą.

1984-1985 mokslo metai

Įvedami aspirantūros kursai. Patvirtinamos magistro ir doktorato programos. Studijuoja trys aspirantai: Dana Račiūnaitė siekia daktaro laipsnio, Alma Jakimavičiūtė ir Vilius Dundzila — magistro. Dėstytojai: dr. Violeta Kelertienė, dr. Bronius Vaškelis ir asistentė Dana Račiūnaitė.

Ieškoma būdų praplėsti lituanistikos biblioteką. Universitetas paskiria 1,000 dolerių būtiniausių knygų įsigijimui.

Įmokama universitetui 100,000 dolerių. Vyksta Katedros lėšų telkimo vėjus. Šimtai lietuvių Amerikoje, Europoje ir Australijoje pasiryžę surinkti dar 300,000 dolerių. Pakeičiamas Slavų kalbų ir literatūrų skyriaus pavadinimas į Slavų ir baltų kalbų ir literatūrų skyrių.

Lietuvos dailė, o taip pat ir kitų tautybių kūrėjams socrealizmas buvo prilipdytas iš šalies, lyg kokia dėlė ant tautos kūno ir sielos. Kiekvienos tautos kultūra įdomi savo kitiškumu — tai jos dvasinis suverenumas. Okupantas tuo ir bausis, kad atima iš tautos ne tik valstybingumą, bet ir dvasinę nepriklausomybę. Tautų, patekusių po rusiškojo komunizmo jungu, kūryba buvo persta į jo banalių idėjų reproduktivumą. Socrealizmas tapo beveidžiais ir besieliais kažkieno pramanytos „laimės“ kūrėjais. Vargu ar tokį idejinį balastą galima pavadinti kūryba, o formos surogavimą — daile.

Meno nepriklausomybė, jo laisva mintis siutina komunistų diktatorių kaip maistas, kaip pavojus jų niekingai egzistencijai ir jų bukaprotiškomis idėjoms. Būtent dėl šių priežasčių sovietinėje santvarkoje menas negali būti laisvas, t.y. kūrybiškas, nes nelaisvoje visuomenėje meno laisvė yra taip negalima, kaip gyvybė — mėnulyje.

Edita Nazaraite

Spaudoje plačiai propaguoja ma Katedros tikslai ir svarba. Pasirodo ir nepritariančių bei kritiškų atsiliepimų. Pvz., Katedra turinti „antitarybinį uždavinį“ (*Gimtas kraštas*, 1984.XI.29, Vilnius). „Tik nutautėjusiems, slavofilams ir Maskvai, slaviškos „kengūros“ papilvės lopšin sulipę lietuviai, suteiks džiaugsmo, o ne tėvynę mylinčiams, susipratusiems tautiečiams“ (*Tautos gyvenimas*, Nr. 4, 1984, Chicago). Katedra „yra įsteigta grynai politiniu išrokaivimu ir iševijos finansinio alinimo pagrindu“ (*Laisvoji Lietuva*, Nr. 18, 1985).

Paleidžiama spaudos antis, kad Lituanistikos katedra perkrikštyta į „Baltistikos katedrą“ ir nuogastaujama, jog „Netrukus taps... Europos studijų skyriumi“ (*Dirva*, Nr. 37, 1985). Gandų suklaidinti keli tautiečiai atšaukia Katedros rėmimą.

Universitete sėkmingai koncertuoja olandų sambūris „Daina“, atliekantis programą lietuvių kalba. Viliui Dundzilai suteikiamas magistro laipsnis lituanistikoje.

1985-1986 mokslo metai

Rudenį priimami keturi nauji aspirantai: Dalia Kučėnienė doktorato, Vita Linkevičiūtė-Storey, Nijolė Kupstaitė, Danutė Rukšytė magistro studijoms. Raminta Pemkutė, studijuojanti odontologiją, klauso aspirantūros kursams. Žiemos ketvirčiui priimami magistro studijoms Rita Dapkutė ir Jonas Soliūnas. Dana Račiūnaitė ir Danutė Rukšytė dirba kaip asistentės.

Sudaryta esančių universiteto bibliotekoje lituanistinių knygų kartoteka. Dosnių tautiečių deka knygų skaičius bibliotekoje patrigubėja. Lietuvių Fondas paskiria stipendijas keturioms aspirantėms, o dvi kandidatės, viena iš Venecuelos ir kita iš Kanados,

Prieš ketverius metus, Lituanistikos katedrai pradėjus vakaronėje 1984 m. spalio mėn. 19 d. Jaunimo centro darbą, prof. dr. Bronius Vaškelis kalba katedrai skirtoje kavinėje, Chicagoje. Nuotrauka Jono Tamulaičio

stipendijų negauna. Iteikiama universitetui 100,000 dolerių.

Vyksta intensyvus LK vėjus. Dar reikia surinkti 200,000 dolerių. Spaudoje beveik nėra pesimistiškų komentarų. LK svarbą itin propaguoja *Draugas*.

Mokslo ir kūrybos simpoziume vyksta atskira LK sesija. Mykolas Drunga, dr. Violeta Kelertienė, dr. Rimvydas Šilbajoris ir LK vedėjas aptaria Katedros dabartį ir ateities perspektyvas. Apie Katedros veiklą vedėjas daro pranešimus Clevelande, St. Peterburge, Phoenix ir Tucson, Arizonoje.

1986-1987 mokslo metai

Dr. V. Kelertienė, gavusi IREX Research Grant, išeina metams į akademines atostogas. Porai bakalaureato kursų dėstyti pakviečiama Emilija Sakadolskienė. Asistentė Danutė Rukšytė dėsto pradinį lietuvių kalbos kursą.

Lietuvių Fondas paskiria stipendijas trims aspirantėms, dvi,

negavusios stipendijų, studijas nutraukia.

Isteigiamas Stasio Barzduko fondas. Iškilmingos vakarienos metu Jaunimo centre iteikiama universiteto kancleriui 100,000 dolerių. Taip pat paskelbiama, kad LK vėjus viršijo užsibrėžtų 600,000 dolerių sumą.

Katedros dvejų metų darbas susumuojamas interviu su dr. Violeta Kelertiene ir Katedros vedėju (*Akiračiai*, Nr. 8-9). Be to, *Tėviškės žiburiai* rašo: „Išlaimėjo ne kritiškieji skeptikai, o pozityvi lietuviškos kultūros darbuotojai“ (Nr. 43, 1986). Spaudoje svarstymai apie Katedros darbą ir tikslus tęsiasi. „Jei ji (LK) apsiribos vien tik lietuvių kalbos ir literatūros specialistų ruošimu, nepateisins idėjų vilčių ir kapitalų“ (*Darbininkas*, Nr. 9, 1986).

„Lituanistikos katedra Čikagoje, žinovų nuomone, niekada negalės tinkamai atlikti sumanytojų vilčių paruošiant gerus lietuvių kalbos ir literatūros specialistus, nes užsienyje nėra gerų lituanistikos archyvų, senų dokumentų. Tai galima padaryti tikiai Vilniaus universitete“ (*Laisvoji Lietuva*, Nr. 5, 1986). „Rūpestį kelia ir tai, kad visa ta profesūra (LK) yra linkusi nagrinėti okupuotoje Lietuvoje išleistas knygas, jų autorius, nes jiems jie artimesni, ten jie patys lankėsi, mokėsi. Ar nebus taip, kad sutelktos lėšos bus panaudotos sovietinei literatūrai nagrinėti ir jai skleisti čia Amerikos pasaulyje?“ (*Darbininkas*, Nr. 46, 1986).

Vienas aspirantas kaltina Katedrą ir rašo skundus (kartais iki 38 psl.) LK vedėjui, Slavų ir baltų skyriaus vedėjai, kelioms institucijoms universitete bei dėstytojus ir universitetus akredituojančiai įstaiagai (The North Central Association). Dėstytojai esą ne kvalifikuoti, netinkami kursai, netinkama dėstytojų metodika, Lietuvių frontas turi lemiamą įtaką į Katedros darbą ir pan. Ištyręs skundus, universitetas praneša, kad „your allegations are without merit or substance“.

1987-1988 mokslo metai

Priimami nauji aspirantai: Raminta Pemkutė magistro studijoms ir Aušra Liulevičienė. Asis-

tentė Danutė Rukšytė dėsto pradinį lietuvių kalbos kursą. Dvi aspirantės gauna Lietuvių Fondo stipendijas. Vita Linkevičiūtė-Storey baigia magistro studijas ir birželio mėnesį gaus magistro laipsnį lituanistikoje. Doktorantė Dana Račiūnaitė, išlaikiusi baigiamuosius egzaminus, ruošiasi rašyti daktarinę disertaciją.

Iteikta universitetui 100,000 dolerių, t.y. baigta mokėti įsipareigota 600,000 dolerių suma. Isteigtas Vytauto Izicko stipendijų fondas. Plečiama lituanistinių studijų apimtis, įvedant šalia lietuvių kalbos ir literatūros dėstyto kitų sričių seminarus bei paskaitas. Pirmam tokio pobūdžio kursui „Lithuania during the Second World War“ dėstyti pakviečiamas dr. Saulius Sužiedėlis.

Katedros vedėjas JAV LB XI-sios tarybos trečioje sesijoje St. Peterburge referuoja apie Katedros aspirantus, pabrėždamas, kad aspirantams iš kitų JAV valstijų ir iš užsienio reikėtų didesnių stipendijų. Priimamos atitinkamos rezoliucijos. (*Pasaulio lietuvis*, Nr. 4, 1988).

Neigiami atsiliepimai sovietinio okupanto ideologijai: „Laba dažnai dėstomieji literatūros kursai yra apie sovietinės Lietuvos kūrybą, tik labai retais atvejais yra dėstomi kursai apie iševijos ar nepriklausomos Lietuvos rašytojus“; „dauguma knygų, kurios yra privalomos kursams lankantiems studentams, yra parašytos okupuotoje Lietuvoje“ (*Lietuvių balsas*, Nr. 8, 1988).

Apie Katedros svečio paskaitą komentarų teiginiai prieštarauja vieni kitiems tame pačiame straipsnyje: „interpretacija apie Gavelio „Berankį“ buvo klasinis marksistinės ideologijos interpretavimo pavyzdys“ ir tarsi įrodymui rašoma: „Zalatorius teigė,

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Socialistinis realizmas dailėje • Lituanistikos katedra po ketverių darbo metų • Albertas Zalatorius apie literatūrą Lietuvoje • IV Kultūros kongreso išvakarėse • Mykolo Vaitkaus eilėraščiai • Fotografas Romualdas Požerskis • Paroda '88

Žibuntas Mikšys. „Reiner Gottlieb Mueller“. 1987. Ekslibris (ofortas). 9" x 7". Iš rengiamos lietuvių dailininkų „Parodos '88“ per IV Kultūros kongresą birželio 24-27 d. Toronte.

Seni ir nauji tabu — literatūros situacija Lietuvoje

Literatūrologo Alberto Zalatoriaus pokalbis New Yorke

ALINA STAKNIENĖ

Dr. Albertas Zalatorius nuo 1961 metų, taigi jau 27 metus, dirba Lietuvos mokslų akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros institute Vilniuje. Jis yra vienas iš žymiausių literatūros tyrinėtojų ir kritikų Lietuvoje, pagrindinis autoritetas trumposios prozos srityje, išleidęs keletą novelės antologijų su išsamiais įvadais, parašęs dvi teorines knygas, kuriose nagrinėja trumpąją prozą. Tai *Lietuvių apsakymo raida ir poetika* (1971) ir disertacinė knyga *XX amžiaus lietuvių novelė* (1980), kurioje jis nepagaili gražių žodžių Nepriklausomybės laikų rašytojams, iševiams — Vaičiulaičiui, Mazalaitei, Dovydunei ir jau mirusiems Taruliui, Zobarskui.

Daug vertingų studijų apie 20-to amžiaus pradžios prozą (Biliūno, Krėvės, Vienuolio) Zalatorius spausdino moksliniuose leidiniuose ir žurnaluose. Jis parašė tris skyrius *Lietuvių literatūros istorijos* I t. (1979) ir taip pat buvo koautoriumi *Lietuvių literatūros istorijos* anglų kalba (kuri greitai pasirodys). O dabar jis rašo monografiją apie Krėvę.

Be to, jis yra sudaręs įvairių rašytojų prozos rinkinius, įskaitant Šatrijos Raganos raštų dvitomį, tik neseniai išleistą Krėvės nebaigtą veikalą *Dangaus ir žemės sūnūs* ir kt. O prieš atvažiuodamas į JAV, jis atidavė spaudai Vaičiulaičio prozos rinkinį, kuriame įdėtas ir romanas *Valentina*.

Apie šiuolaikinę lietuvių literatūrą Zalatorius yra paskelbęs pukių straipsnių ir recenzijų periodikoje bei kolektyviniuose leidiniuose. Jau atiduotas spaudai jo kritikos straipsnių rinkinys. Dar pabrėžtina, kad Zalatorius buvo vienas iš pirmųjų literatūros tyrinėtojų, kuris lietuvių literatūros mokslui ir kritikai pritaikė struktūralistinio metodo sąvokas ir principus. Iš jo raštų matyti, kad jis gerai susipažinęs su garsaus prancūzų semiotiko — mūsų Algirdo Greimo darbais, ir su kitom dabartinėm („postruktūralistinėm“) literatūros teorijom.

Šių metų balandžio 12 dieną įvyko jo pokalbis Aušros Vartų parapijos salėje, Manhattane. Šio pokalbio tema — „Dabartinė literatūros situacija Lietuvoje“ lietiė ne tiek vidinius poslinkius literatūroje, kiek apčiuopiamus pasikeitusios situacijos faktus. Bet Zalatorius kėlė ir esminius klausimus apie tolimesnį literatūros vystymąsi.

Pastaraisiais dviem dešimtmečiais, sakė jis, vidurinioji rašytojų karta (Mieželaičio, Sluckio, Bieliausko, Avyžiaus, Baltakio, Maldonio) lėmė literatūrinį gyvenimą Lietuvoje. „Jų teigimai ir neigimai sutapo su to meto atmosfera“.

Bet netrukus atsirado antroji rašytojų grupė, kuri „visą laiką stengėsi išeiti toliau už to laiko suformuotos atmosferos“. Tai Mikelinso, Apučio, Gedos, Martinaičio, Sajos, Lankausko, Juškaicio, Vaičiūnaitės, Šaltenio, Granausko karta. Tie rašytojai stengėsi peržengti „tam tikrus standartus“. Jie buvo kritikuojami, ypač tie, kurie kėlė senoji kaimo nykimo problema, o kartu ir moralinių normų nykimą. Buvo nueita toliau, negu vadinamu „stagnacijos laikotarpiu“ buvo leistina.

Dažnai kartojama, sakė Zalatorius, kad šiuo metu nebėra jokių uždraustų temų. Bet tam tikra dalis tabu liko ir dabar. Pasilikusieji tabu rišasi su tautine problematika ir pasaulėjauta, su praeitimi. Jie kyla iš to, kas dabar vadinama „mąstymo inercija“ ir „stabdymo mechanizmu“ (kuris kartais yra konkretus žmogus).

Albertas Zalatorius

Nuotrauka Vytauto Mazelio

Zalatorius kilo klausimas, kokia rašytojų karta dabar atakuos tuos tabu. Logiškiausia būtų juos atakuoti jaunajai kartai, manė jis, nes ji dinamiškiausia ir yra „likimo pašaukta tam reikalui“. (Pagal istorinę Zalatoriaus koncepciją, taip literatūros procesas ir vyksta, kai atėję nauji jauni rašytojai verčia senus standartus. — A.S.) Bet jo asmeninė nuomonė, dabartinė Lietuvos jaunoji karta, kuri kartais ir labai įdomiai pasirodo, nėra tam pasirodusi. Daugiausia tam potencialą turi ta karta, kuri sąmoningai suvokė pokario kataklizmą (represijas, išvežimus) ir kuri buvo sukrėsta. Iš jos ir pasirodo geresnieji kūriniai. Bet trūksta kelių drąsių vadų, apie kuriuos žmonės burtųsi. (Tokį vaidmenį bando užimti Vytautas Petkevičius.)

Zalatorius piešė tokį literatūrinio gyvenimo vaizdą: „Užsiplieskia ugnis (diskusijos, ginčai) ir vėl užgesta, užsiplieskia ir vėl užgesta“. To priežastis, anot jo — „negalėjimas nusikratyti baimės, kuri paraližuoja žmones“.

Jis tai pat išskėlė faktą, kad visuomenė mažiau ima domėtis literatūra. Anksčiau literatūroje buvo ieškoma įdomių užuominų, o šiuo metu skaitytojai reikalauja tiesaus žodžio ir jiems publicistika darosi artimesnė. „Yra pribrendusių klausimų, į kuriuos reikia atsakyti be jokių metaforų“, sakė Zalatorius.

Ekologijos problemos, praeities „baltos dėmės“, kultūrinių paminklų išsaugojimas, tai problemos, kurias rusų rašytojai ir spauda kelia aštriau. Bet tos problemos ir mums labai aktualios — Kuršių marių, Neringos, Nemuno, Baltijos jūros gelbėjimas, literatūros paminklų, rašytojų tėviškių išsaugojimas, barbariškų aktų sustabdymas (Jokūbonio gipsinės Maironio statulos likimas). Yra ir tik mums patiems aktualių problemų — tautinės kalbos, pasaulėjautos išsaugojimas. (Planuojamas specialus Rašytojų sąjungos plenumas vien lietuvių kalbos situacijai analizuoti.)

Toliau Zalatorius kalbėjo apie gražius reiškinius literatūros

mingi kūriniai. *Pergalėje* pasirodė Granausko apysaka „Gyvenimas po klevu“. Čia keliama sunki kaimo „nudvasėjimo“, vertybių praradimo problema. Nuo alkoholio žūsta tėvas, sūnus ir vaikaitis. Pirmasis gerė dėl to, kad skaudu buvo gyventi, kai suvarė į kolūkį, antrasis — nebeturėdamas prasmės gyventi, o vaikaitis iš pasileidimo.

Kita apysaka, kuri turi pasirodyti minėto Apučio knygoje, „Vargonų balsas skalbykloje“ (skirta pokario metams), tai „pirma apysaka“, anot Zalatoriaus, „kur gal ir ne viskas pasakyta, ką būtų galima pasakyti, bet kurioje nėra nei lašo sumelavimo“. (Būna atvejų, kai pasakoma daug tiesos, bet šalia — falšas.) Čia to nėra, sakė jis.

Neseniai išėjo Ričardo Gavelio įdomus novelių rinkinys *Nubausitėji*. Vienoj novelėj bausis sadistas, pokario tarytojas, moko be raštų rašyti, kad galėtų įrodyti, jog jis rašęs proklamaciją. O pernai vasarą *Pergalėj* pasirodė Urnevičiūtės apysaka „Leona“, kurią moterims Zalatorius patarė būtina paskaityti. Ten moteris, išsivadavusi iš nuolankumo kompleksų, nuplėšia kaukes nuo aplinkinių žmonių.

Zalatorius minėjo dar kelis, daugeliu atžvilgių įdomius kūrinius: Vytauto Petkevičiaus istorinį romaną *Paskutinis atgailos amžius*, Sajos pjesę apie Valančių — „Žemaičių piemu“ ir Jasukaitės romaną *Po mūsų nebebus mūsų*.

Kitas gražus poslinkis literatūriniam gyvenime, tai spausdinimas „pamirštų“, nors, anot Zalatoriaus, „iš tikrųjų niekad neužmirštų“ klasika: „Lituanis-

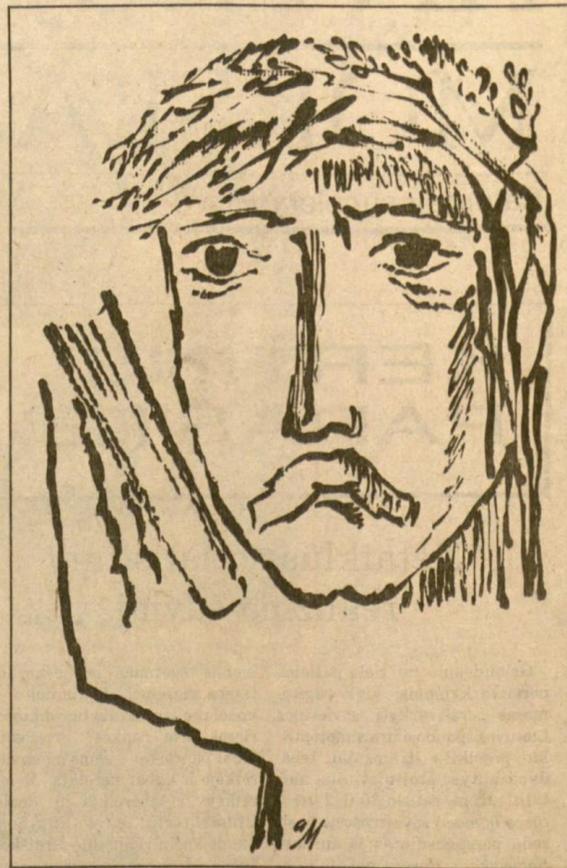
tikos bibliotekos“ serijoje turi jau išeiti Kojalavičiaus *Lietuvos istorija*, kuri buvo įstrigusi, Kudirkos raštų dvitomis (*Pergalėje* jau buvo spausdinti „Viršinininkai“), o taip pat *Vygando Marburgiečio Prūsijos kronika* ir kitos knygos.

Yra taip pat suplanuota „Lietuviško romano biblioteka“, kurioje išeis Mykolaičio-Putino *Altorių šešėly*, Pietario *Algimantas*, Lazdynų *Pelėdos Klaida* ir kitos klasikų bei „gyvųjų klasikų“ knygos (Liudo Dovydeno romanai *Ieškau gyvenimo draugo* ir *Broliai Domeikos*, Jurgio Jankaus *Egzaminai*).

O „Versmių“ serijoje išeis Adomo Jakšto eilėraščiai, 17-to, 18-to amžiaus giesmynai ir 16-to, 17-to amžiaus lotyniškai parašyta poezija. Taip pat planuojama leisti „daugiaseriijiniai“ mokslinių raštų leidiniai.

Klausytojams, žinoma, kyla klausimas, o kas dar iš išeivių literatūros bus leidžiama? Šiuo metu, sakė Zalatorius, jau turėjo išeiti Vytauto Kubiliaus parengta Aisčio poezijos rinktinė. O pats Zalatorius turi šiais metais parengti Tarulio prozos rinktinę bei Zobarsko rinkinį jaunimui. Kaip anksčiau minėta, jis jau spaudai atidavė Vaičiulaičio rinkinį ir jau išėjo Krėvės *Dangaus ir žemės sūnūs*. Rengiama ir Liudo Dovydeno rinktinė.

Kitos naujienos: turi išeiti šiuolaikinės išeivių literatūros kritikos rinkinys apie išeivių literatūrą. *Pergalės* 7-tam ar 8-tam numery bus pradėta spausdinti Škėmos *Balta drobulė*. Bus susuktas filmas, pagal Marius Katiliškio *Išėjusiems negrįžti*. Net ir žurnalas rusų kalba — *Literaturnaya Litva* — balandžio mėnesio numery įsidėjo verstines išeivių literatūros. (Jai paskirtas šitas numeris.)

Aleksandras Marčiulionis

Marius Katiliškis

Tai mat kokie vėliausi literatūriniai „santykiai“ su išeiviais! Klausimų ir atsakymų dalyje klausytojai reagavo aktyviai. Klausimų skalė buvo plati ir įvairi: nuo knygų tiražų sumažėjimo, jų persiuntimo problemų ir užsienio literatūros įtakos į lietuvių literatūrą iki susidomėjimo

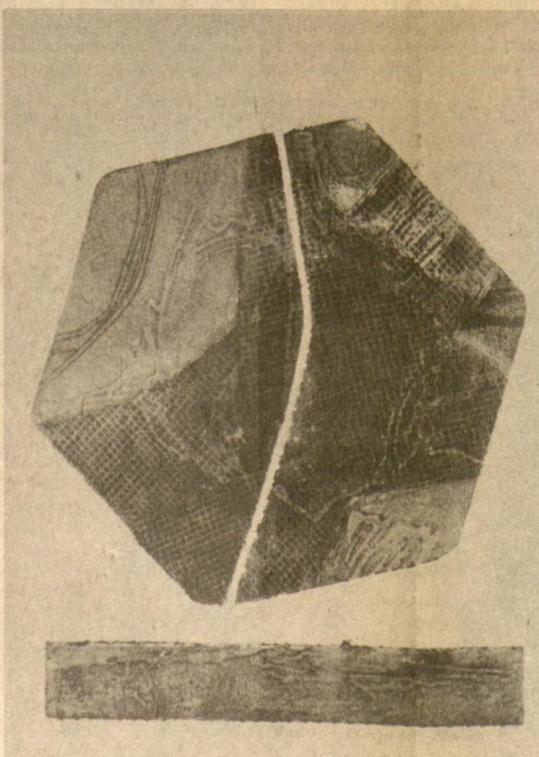
Vydūnu, Algirdo Landsbergio kūrinių prieinamumo, monografių stokos ir jaunimo laikysenos tautinės problematikos atžvilgiu bei nutatimo pavojaus. Alberto Zalatoriaus atsakymai buvo tiesūs, atviri ir informatyvūs. Jis net paaskino apie „specfondą“ ir planą 90% leidinių iš jo išimti.

Ketveri Lituanistikos katedros darbo metai

(Atkelta iš 1 psl.)

kad Gavelis šioje novelėje norėjo parodyti, kaip skaudžiai ir žiauriai nukentėjo, kokį bausių terorą pergyveno kulto laikais Sibiran ištremtieji nekalti žmonės“ (*Dirva*, Nr. 13, 1988).

Siūlomos švietimo reformos: „Organizuokime daraktorių sąjūdį“; „Tie daraktoriai, lietuviškos švėturiai, surastų ir apšviestų užmirštas lietuvių mases, nes katedros reikšmė tam tikslui bevertė“; „mums reikia „Vargo

Danguolė Stončiūtė-Kuolienė. „Nėra tiesaus kelio I“. 1987. Kolografija. 13" x 10". Iš rengiamos lietuvių dailininkų „Parodos '88“ per IV Kultūros kongresą birželio 24-27 d. Toronte.

Mokyklų, ne Katedrų“ (*Lietuvių balsas*, Nr. 7, 1988).

Kiek dabar yra studentų bei aspirantų ir ką jie studijuoja?

Bakalaureato programoje rudens ketvirtyje buvo 19 studentų, o pavasario — 16. Rudenį klausė penki aspirantai, o šį pavasarį — trys. Istorijos kursą lanko 7 studentai, iš jų du ne lietuvių kilmės. Laisvas klausytojas — kun. J. Kosinskas lankė lietuvių kalbos ir literatūros kursą.

Alma Jakimavičiūtė ir Danutė Rukšytė išklaušė visus magistro laipsniui reikiamus kursus ir laikys baigiamuosius egzaminus; doktorantė Dalia Kučėnienė š.m. gegužės pabaigoje laiko baigiamuosius doktorato egzaminus ir renka medžiagą daktarinei disertacijai.

Visi aspirantai siekia pagrindinės specialybės lietuvių literatūroje. Dana Račiūnaitė šalutinė specialybė pasirinko rusų literatūrą, o Dalia Kučėnienė — ispanų. Danutė Rukšytė numatė siekti daktaro laipsnio lingvistikoje.

Koks studento kelias nuo priėmimo iki lietuvių literatūros doktorato?

I magistro studijas priimami turintieji bakalauro laipsnį arba užsienio aukštosios mokyklos ekvivalentą. Jie turi išlaikyti mažiausiai 14 kursų (56 ketvirčio kreditai) ir išlaikyti raštu ir žodžiu baigiamuosius egzaminus. Disertacija neprivaloma.

I doktorato studijas priimami turintieji magistro laipsnį arba užsienio aukštosios mokyklos ekvivalentą. Doktorantai turi išlaikyti mažiausiai 12 kursų (48 ketvirčio kreditai) ir turėti 48 kreditus iš disertacijos ruošimo. Doktorantas gali pasirinkti šalutinę specialybę germanų, romanų ar slavų lingvistiką bei literatūrą. Baigiamieji egzaminai ra-

tu yra iš pasirinktos pagrindinės ir šalutinės specialybės, o žodžiu yra patikrinamas visas doktoranto pasirengimas lituanistikoje. Iš penkių egzaminų komisijos narių vienas yra kviečiamas, pagal doktoranto pageidavimą, iš kito universiteto pasižymėjęs lituanistinių studijų specialistas. Doktorantas turi pateikti savo daktarinės disertacijos temą po baigiamųjų egzaminų metų laikotarpyje.

Kaip laikosi bakalaureato programa? Kokie dėstomi kursai?

Studentai gali pasirinkti lituanistiką šalutine specialybe, o pagrindinę tik pagal specialų universiteto leidimą. Šalutinė specialybė suteikiama išklausiuiam trejų metų lietuvių kalbos kursas arba pasiekusiam kitu būdu ekvivalentą ir surinkusiam 12 ketvirčio kreditų iš trijų lietuvių literatūros bei kultūros kursų. Šia galimybe jau pasinaudojo Andrius Gerulis, Rita Normantaitė ir Kęstutis Jodwalis.

Lituanistiniai kursai bakalauro programoje įvesti jau 1972 metais. Pradžioje buvo Slavų skyriuje, vėliau Lingvistikos, o po kelių metų lingvistams atsisakius, vėl lituanistika priskirta prie Slavų skyriaus.

Lituanistiniai bakalaureato programos kursai skirstomi į tris grupes: devyni lietuvių kalbos kursai, penki lietuvių literatūros — Pagrindiniai lietuvių prozininkai, Pagrindiniai lietuvių poetai, Lietuvių drama, Lietuvių išeivių literatūra ir Literatūros tekstų vertimas. Du kursai — Baltų ir skandinavų literatūrų įvadas ir Lietuvių kultūra — dėstomi anglų kalba. Be to, tiems, kurie yra suinteresuoti savarankiškais tyrinėjimais, yra Savarankiškų studijų kursas. Aukštesnio lygio kursas — Lietuvių kalbos istorija (Lietuvių literatū-

rinės kalbos raida), Lietuvių kalbos struktūra ir Savarankiškos studijos (Lith. 399) — gali klausyti tiek studentai, tiek ir aspirantai.

Kokie kursai buvo dėstomi Katedroje per šiuos ketverius metus?

Dėstyti kursai pagal jų pobūdį gali būti skirstomi į tris grupes: paskaitos, seminarai ir savarankiškos studijos. Aspirantams privalomi paskaitiniai kursai (Lietuvių literatūrinės kalbos raida, Lietuvių stilistika ir poetika) per ketverius metus buvo dėstomi tris kartus. Pravesta 16 seminarų. Pagal universiteto nustatytą sistemą seminarai grupuojami į tris plačios apimties sritis:

1. *Lietuvių romantizmo studijos* — Šatrijos Raganos kūryba; Neoromantizmas: Antanas Miškinis ir Jonas Aistis; Salomėjos Nėries lyrika; Lietuvių istorinė drama.

2. *Lietuvių realizmo studijos* — Krėvės realistiška proza; Jono Biliūno kūryba.

3. *Temos iš XX amžiaus lietuvių literatūros* — Lietuvių novelė; Lietuvių lyrika; Putino proza; Katiliškio kūryba; Katiliškio romanai; Škėmos proza; Ramono kūryba; Savickio kūryba.

Seminaruose nagrinėjama įžymiųjų mūsų rašytojų kūryba. Seminarų pasirinkimą kartais lemia įvairūs faktoriai. Pvz., buvo paskelbta, kad bus seminaras apie Jono Aisčio kūrybą, bet neatsirado norinčių jame dalyvauti ir pagal penkių aspirantų pageidavimus buvo pakeistas į Salomėjos Nėries lyriką. Buvo numatyta kitame seminare nuodugnai panagrinėti gana šališkai Lietuvoje įvertintus Petro Cvirkos romanus, bet aspirantai norint susipažinti su lietuvių romantine proza, kartotais šiek tiek pakeistas seminaras apie Šatrijos Raganą. Taip pat aspirantams pageidaujant seminaro apie Balio Sruogos ir Juozo Glinskio dramaturgiją, kartotais Lietuvių istorinės dramos seminaras.

(Nukelta į 4 psl.)

IV Kultūros kongreso belaukiant

Su kongreso pirmininke Milda Lenkauskienė kalbasi Juozas Stempuzis

Pasaulio lietuvių IV kultūros kongreso belaukiant, vieniems nerimą kelia klausimas, ar toks kongresas reikalingas, kokia jo nauda. Kiti nori matyti kongrese masinę kultūros darbų demonstraciją. Dar kiti labiau domisi ne dalyvių skaičiumi, ne demonstracija, bet perspektyvinėmis dimensijomis, kongrese kiliančių idėjų stiprumu ir naujoviškumu.

Kongreso pirmininkė Milda Lenkauskienė, dvidešimt penkerius metus dirbusi PLB valdybose, per tuos metus dalyvavusi visuose LB kongresuose ir seimuose ir aplankiusi beveik visas laisvojo pasaulio lietuvių kolonijas, maloniai sutiko atsakyti į mūsų klausimus, pabrėždama, kad kongrese mums labiausiai turėtų rūpėti ateities kultūrinis vaizdas.

— *Kokios priežastys paskatino PLB valdybą šaukti Pasaulio lietuvių IV kultūros kongresą?*

— Paminėsiu, kad Pasaulio lietuvių kultūros kongresai įvyko 1956, 1962 ir 1967 metais. Visi buvo Chicagoje. Toji išeivijos karta, kuri rengė pirmuosius tris kongresus, po truputį traukiasi iš aktyvaus gyvenimo, o kai kurių jau net nėra mūsų tarpe. Atsimintina, kad nuo pirmojo kongreso praėjo 32 metai ir nuo paskiausio, trečiojo, 21 metai. Anų dešimtmečių pokalbiai ir duomenys apie išeivijos kūrybą ir kultūros darbuotojus jau negali būti pagrindu ar rodyklė ateities darbams. Pagaliau ne tik žmonės ir skaičiai pasikeitė. Keičiasi ir apskritai išeivijos darbų kryptys bei dimensijos. PLB valdyba turėtų, kad atėjo būtinas reikalas susitikti su mokslo žmonėmis, rašytojais, dailininkais, muzikais, spauda, radiju, teatro ir kitais kultūros darbuotojais ir išsikalbėti svarbiais kultūros darbo reikalais. Labai svarbu, kad tuose pokalbiuose matytume savo

Milda Lenkauskienė

tautos ir išeivijos tolimos vaizda. Tada labiau išryškės ir ateities kultūrinio darbo kelias.

— *PLB valdyba jums pavedė organizuoti kongreso komitetą ir programą. Kaip vyksta šie darbai, ar susilaukėte talkos?*

— PLB valdyboje, eidama vice-pirmininkės kultūros reikalams pareigas, turėjau prisiimti visus rūpesčius ruošiant kongreso programą. Galutinė kongreso organizacinė struktūra yra tokia —

organizacinis komitetas Toronte, kurio pirmininkė yra Rasa Lukoševičiūtė-Kurienė, o programos komitetas Clevelande, kurio koordinatorius yra Pranas Joga. Šių komitetų vadovai ir juose dirbą asmenys neša didelę kongreso ruošos našą. Jungtinis finansų komitetas, telkias lėšas PLB seimui, Kultūros kongresui ir Tautinių šokių šventei yra Chicagoje. Kanados LB krašto valdyba savo įėjomis taip pat renka lėšas šioms trimis dideliems lietuvių išeivijos įvykiams.

Tarpkomitetinis darbas vyksta sklandžiai, atsakingi asmenys skiria daug laiko suorganizuoti savo sričių programas, sukviesti svarstybų referentus, o finansų komitetas, vadovaujamas dr. Antano Razmos, Stasio Jakubausko ir dr. Petro Kisieliaus, renka aukas. Nuoširdžiai prašau visus lietuvius siųsti aukas finansų komitetui. Paremkite šiuos įvykius mažomis ir didelėmis aukomis, nes toji parama labai reikalinga.

— *Trumpai pasakykite, kokia bus IV Kultūros kongreso programa?*

— Tik trumpai ir tegaliu. Detali kongreso programa skelbiama spaudoje atskiru pranešimu. Apskritai programos apimtyje yra paskaitos, svarstybos, parodos ir meno renginiai. Pastarųjų, renginių, bus trys — literatūros vakaras, Los Angeles Dramos sambūrio pastatyta Vinco Mykoliaičio-Putino drama „Valdovas“ ir fortepijono muzikos ir chorų koncertas. Svarstybų programa išskirstyta į tris dienas, nes nenorėjome daryti paralelinių pranešimų. Tuo būdu dabar kongreso svečiai galės dalyvauti visose svarstybose. Kai kurias jų paminėsiu — šeimos svarba lietuviškumui, literatūrinės kūrybos ir teatro rūpesčiai, religijos reikšmė tautiniam išlikimui, muzikos ir dailės klausimai, lituanistika, spauda ir radijas, tautodailė, kultūrinių vertybių apsauga. Šioms svarstyboms vadovaus kvalifikuoti asmenys, svarstybose iškeltos mintys ir siūlymai rody kultūrinių darbų kryptį ateičiai.

Birželio 25 dieną, kongreso atidarymo akte, pagrindinę paskaitą skaitys jaunas mokslininkas, studijavęs Harvardo ir Chicago

universitetuose, filosofijos mokslo daktaras Kęstutis Girnius. Jo paskaitos tema: Išpareigojimas tiesai. Tikiuos, kad kongreso salė bus pilnutėlė, kai šia priesaikine tema kalbės jaunas mokslininkas. Užbaigiant kongreso dienas, birželio 27 dieną, prof. dr. Vytautas Vardys vadovaus reikšmingos temos svarstyboms — Išeivijos ir tautos kūrybos sankryžoje. Negaliu labai smulkiai papasakoti apie Kultūros kongreso programą, nes tai užimtų daug laiko ir vietos, bet galiu patikinti, kad pradedant įvadine dr. Kęstučio Girniaus paskaita dalyviai bus įvesdinti į nūdienę lietuviybės problematiką ir toji mintis plėsis tolimesnėse svarstybose.

Naujųjų dailės kūrinių paroda, organizuojama Algimanto Kezio, atskleis naujų dailininkų vardus, parodys jų kūrybos žanrus. Informacinės parodos — Lietuvių informacijos centro apie religinę padėtį Lietuvoje, spaudos ir knygų paroda, tikrai kreips svečių dėmesį.

Birželio 26 dieną, sekmadienį, bus iškilmingos pamaldos Anapilyje ir svarstybos apie religijos reikšmę tautiniam išlikimui, kurioms vadovaus kun. Gediminas Kijauskas, S.J.

— *Ar jau pakankamai garsiai pasklido žinia, kad išeivijos lietuvių dalyvautų IV Kultūros kongrese?*

— Esame išplatinę tūkstančius lankstinukų apie Pasaulio lietuvių IV kultūros kongresą, kuriuose išspausdinta pagrindinė informacija. Parašėm laiškus mūsų darbams rašto bei spaudos žmonėms, prašydami, kad jie pagarsintų Kultūros kongresą, komentuoję svarstybų temas. Jaučiamė visų lietuvių kylantį susidomėjimą kongresu, džiaugiamės išeivijoje išaugusių talentų ir mokslo žmonių įsijungimu į svarstybas, nes jų pareikštos mintys bus labai svarbios rikiuojant ateities darbus. Nuoširdžiai kviečiu mūsų mokslo, meno, rašto žmones ir visus lietuvius atvykti į IV Kultūros kongresą, įvyksiantį birželio 24-27 dienomis Toronte.

Mykolas Vaitkus

I ŠVENČIAUSIĄ MOTINĄ

*Karo siaubo nakti juoda,
kai viltis prabilti bijo,
Tu — vienintelė paguoda,
Tu, Marija.*

*Dievo Motina didinga,
Maloninga Karaliene,
Šaukiamės Tavep graudingai
mes, vargdeniai.*

*Mūs laivelį karo vėjus
mėto vargo jūrės plačios.
Tujei skausmo daug kentėjus,
vargo mačius.*

*Tu suprasi ir atjausi,
kai varguolių skausmas kalba,
ir suteiksi maloniausiai
mums pagalba,*

*nes Tave pats Jėzus skyrė
mūsų Motina Globėja,
kai už mus ant kryžiaus mirė —
Tu girdėjai.*

*Pas Tave tad einam drąsiai,
nešdami Tau meilės gėlę
ir žinodami atrasią
Motinėle.*

*Savo gėlą Tau parode,
pulsim žemėn, kaip šešėliai,
tarę vien tą saulės žodį
„Motinėle!“*

Feuerbach, 1945.III.23

DEŠIMT METŲ

*Jau dešimt metų... Kalnų viršūnės,
didingos, rūšios, i tolių traukias,
i tai, kas buvo, kas ten nusinėšė
mūs sielos dalį, kas laimės šaukėsi,
o vien paliko kapus palaukėse
ir skausmo kuokštus bristuosiuos
liūnuos...*

*Kalnų viršūnės, praėję metai,
sudievu — jūsų jau nebregėsimė,
sudiev! Palikę takelį eitaį,
ir rytą žengiam su saulės giesmė,
i viltį kelio sidabrą tiesiamė
ir šviesiai kuždam: Ach, kad ateitai!..*

*O ten, rytojaus miglotam tolyje,
slaptingos metų viršūnės niūko,
lyg amžių mintį nešą vienuoliai,*

Jurgio Daugvilos medžio drožinys „Koplyčia IV“ — iš Lietuvių dailės muziejaus parodos š.m. gegužės 6-22 d. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

*kuriuos sutiksim kelionės ūkuose...
Kas jie? Ką slepia? ir gyvą lūkesi
ar jie atjautia, snieguos išbolėję?*

*Vai, jūs, viršūnės, lemtim sukietėję,
kuri iš jūsų bus kelio galas?
kuri kelevi priglaus bevietai,
prieš Amžių tylą kaip tu išbalusi,
kai paukštė siela iš kiauto kalasi —
pas Tėvą skristi ir atsilseti!..*

Kanauninkas Mykolas Vaitkus (1883-1973), nuo kurio mirties šių metų gegužės 20 dieną suėjo 15 metų, yra ankstyvosios pomaironinės kartos poetas, pradėjęs savo poeziją spausdinti tuoj po spaudos atgavimo. Nors per savo ilgą gyvenimą jis reikėsi daugelyje grožinės literatūros žanrų, kaip epika, beletristika, drama, satyra, atsiminimai, vertimai, į lietuvių literatūros istoriją jis yra įsirašęs kaip lyrikas ir kartu kaip vienas iš estetiškesnės lietuvių poezijos pradininkų.

Cia spausdinamų dviejų eilėraščių rankraščius vyskupas Vincentas Brizgys neseniai rado savo archyve, peržiūrėdamas savo susirašinėjamą su Vatikanu ir lietuviams kunigais, ir jų tekstus atsisiuntė „Draugui“. Juose karo ir tremties pergyvenimai, kaip būdinga visai Mykolo Vaitkaus kūrybinei vizijai, integruojami į aukštesnės tikrovės paliesto pasaulio vaizdą.

Romualdo Požerskio paroda Čiurlionio galerijoje

Romualdas Požerskis gimė 1951 metais Vilniuje. 1974 metais baigė Kauno Politechnikos institutą, elektros inžinieriaus specialybę. Tačiau pagal šią specialybę nedirbo, tapo profesionaliu fotografu. Pagrindiniu jo mokytoju buvo Aleksandras Macijauskas, Europoje ir Amerikoje gana žinomas fotografas.

Romualdas Požerskis pripažinimo susilaukė jau savo fotografinės karjeros pradžioje. Už pirmąją seriją „Pergalės ir pralaimėjimai“ 1975 metais laimėjo Kritikų ir Žiūrovų prizus tarp tautiniame Arlio festivalyje Prancūzijoje ir jau kitais metais buvo pakviestas surengti Arlyje personalinę parodą. Antrasis jo ciklas „Kaimo šventės“ atnešė jam daug apdovanojimų iš įvairių šalių (galima paminėti aukso medalį Lenkijoje, Didįjį Prizą Rytų Vokietijoje, sidabro medalį Italijoje ir t.t.). Ši serija — pagrindinis jo darbas, kuriamas jau 12 metų. Jos unikalumas ir vertė aiški jau šiandien, nes čia užfiksuotas paskutinės ikiindustrinio Lietuvos kaimo kartos gyvenimas, papročiai, charakterio bruožai, vertybių sistema. Ypač patrauklingas šiuo žmonių atodangos Požerskis pasiekė bažnyčios gyvenimo ir kapinių lankymo cikle, kurį sąlygiškai

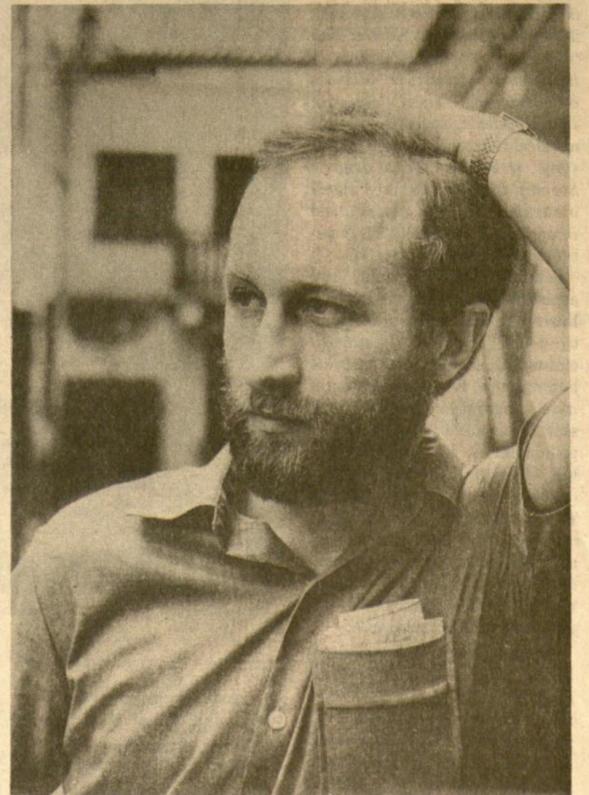
vadina „Atminties sodai“. Meistriškai derindamas reportažą ir psichologinį portretą, Požerskis atskleidžia ištisą kaimo žmogaus egzistencijos lauką su pagrindiniais jo poliais: vaikyste ir senatve, darbu ir poilsiu, gyvenimu ir mirtimi.

Šalia šios didelės serijos 1977-85 metais Požerskis sukūrė „Lietuvos senamiesčių“ ciklą. Šiuose darbuose atsiskleidė autorius sugebėjimas laisvai jungti groteską, humorą ir švelnų poetiškumą.

1983-86 metais padaryta serija „Vaikų ligoninėje“. Žmogaus kančios tema, pradėjusi ryškėti jau ankstyvuosiuose Požerskio darbuose, šioje serijoje išreikšta per vaiko baimės, skausmo, ligos motyvą. Tylus, nepelnytas vaiko kentėjimas Požerskio darbuose iškyla kaip egzistencinė metafora, kalbanti apie žmogaus gyvenimą apskritai. Tą pačią koncepciją fotografas vysto ir vėliausioje savo serijoje apie senelių prieglaudą — „Paskutiniai namai“.

Be daugybės parodų Lietuvoje, TSRS, Požerskis surengė parodas visose Rytų Europos šalyse, taip pat Prancūzijoje, Austrijoje, Vakarų Vokietijoje.

Birželio 3 dieną, penktadienį, Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, bus atidaryta

Romualdas Požerskis

pirmoji Romualdo Požerskio paroda Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Parodos atidaryme dalyvaus pats fotografas. Paroda vyks iki birželio 12 dienos. Čiurlionio

galerijos lankymo valandos: penktadieniais nuo 7 iki 9 v.v., šeštadieniais ir sekmadieniais nuo 11 v.r. iki 7 v.v. Parodą globoja „Galerija“.

PL IV-SIS KULTŪROS KONGRESAS
1988 m. birželio 24-27 d.
TORONTE, KANADOJE

Birželio 24, penktadienis
8:00 v.v. LITERATŪROS VAKARAS
Bickford Park High School
777 Bloor Street, W

Birželio 25, šeštadienis
9:30 v.v. PL IV Kultūros kongreso atidarymas
10:00 v.v. - 5:00 v.v. Paskaita, sekcijų svarstybos
Loew's Westbury Hotel
475 Yonge Street
7:30 v.v. Putino drama VALDOVAS
Los Angeles lietuvių dramos sambūris,
režisuoja Petras Maželis
Central Technical Scholl
724 Bathurst Street

Birželio 26, sekmadienis
10:30 v.v. Pamaldos
Lietuvos Kankinių šventovėje
494 Isabella Avenue
Mississauga, Ontario
12:30 v. p.p. - 5:00 v.v. Sekcijų svarstybos
Anapilio salėje
2185 Stavebank Road
Mississauga, Ontario
8:00 v.v. KONCERTAS
McMillan Theatre
Edward Johnson Bldg.
University of Toronto
Bloor Street & Avenue Road

Birželio 27, pirmadienis
8:30 v.v. Sekcijų svarstybos
5:00 v.v. PL IV Kultūros kongreso uždarymas
Loew's Westbury Hotel
8:00 v.v. POKYLIS
Prisikėlimo parapijos salėje
1011 College Street

VISUOMENĖ KVICIAMA GAUSIAI DALYVAUTI
KULTŪROS KONGRESE

Ketveri Lituanistikos katedros darbo metai

(Atkelta iš 2 psl.)

Savarankiškų studijų pobūdis priklauso nuo aspiranto pasirenkamo žanro, temos, autoriaus, interpretacijos metodo ir t.t. Atliktos šešios savarankiškos studijos, kaip pvz., Šatrijos Raganos romantizmas (Vilius Dundzila), 1939-ųjų ir 1940-ųjų metų įvykių atspindžiai lietuvių literatūroje (Vita Linkevičiūtė-Storė), Moteris lietuvių romane (Dalia Kučėnienė) ir A Survey of Views on the Relationship of Baltic and Slavic (G. Grazevich).

Kaip pravedami seminarai ir kokia jų apimtis?

Seminaras paprastai tęsiasi 10 savaitių (30 valandų). Aspirantams pateikiamas literatūros sąrašas: privaloma literatūra (didelė jos dalis detaliai analizuojama seminare) ir rekomenduojama literatūra (rašytojų pasisakymai, laiškai, kritikinės studijos bei straipsniai ir pan.). Kiekvienas seminaras pradeda mas plačiu įvadu, apžvelgiant to meto vyraujančias tendencijas, kryptis ir nagrinėjama autoriaus vietą lietuvių literatūroje. Kursų pažymys nustatomas iš aspiranto įvertinimo už seminarinius darbus, diskusijas ir baigiamąjį darbą, kurio planas turi būti aprobuotas.

Seminarų apimtis įvairuoja. Žanrinuose seminaruose nagrinėjama vienas ar pora iškilusių to žanro rašytojų kūrinų. Pvz., Lietuvių lyrikos seminare nagrinėta Jurgio Baltrušaičio, Maironio, Putino, Binkio, Sruogos, Aisčio, Salomėjos Nėries, Brazdžionio, Degutytės, Vaičiūnaitės, Bložės, Martinaičio, Juškaičio, Tomo Venclovos, Gedos, Radausko, Nykos-Niliūno, Bradūno ir kt. poezija. Istorinės dramos seminarui parinkti kūriniai iš Krėvės, Sruogos, Grušo, Justino Marcinkevičiaus, Glinos ir Škėmos dramaturgijos.

Seminaruose, pašvęstuose vieno, jau mirusio, rašytojo kūrybai, paprastai nuodugniau analizuojama tik keli kūriniai. Pvz., Krėvės seminare detalai aptarta šešios novelės iš rinkinio *Šiaudinėj pastogėj* ir *Raganius*, Šatrijos Raganos — kelios novelės ir apysaka *Senam dvare*, Ramono — novelės, rašytos Lietuvoje ir išseivijoje, ir romanas *Kryžiai*, Katiliškio — trys romanai: *Užuovėja*, *Išėjusiems negrižti* ir *Miškais ateina ruduo*, Škėmos — *Šventoji Inga* ir *Celesta*, Savickio — kelios novelės, rašytos Lietuvoje ir išseivijoje, ir romanų *Žemė dega* ir *Šventoji Lietuva* ištraukos. Ilgesniam kūriniui, kaip, pvz., Putino romanui *Altorių šešėly*, buvo pašvęstas visas seminaras.

Seminare reikalaujama, kad aspirantas rūpestingai skaitytų kūrinių tekstą ir nuolat kreiptų dėmesį į kūrinių kompozicinius, stilistinius ir semantinius būdingumus. Kiekviename seminare stengiamasi supažindinti su skirtingais analizavimo būdais ir priemonėmis, nes jų žinojimas yra literatūrinės analizės pagrindas. Tai nėra vien tik teorinis supažindinimas, bet taip pat reikalaujama, kad žinios atspindėtų seminariniuose pranešimuose, diskusijose, baigiamuose seminaro darbuose ir baigiamuosiuose egzaminuose.

Seminare nagrinėjami dalykai būdai priklauso ir nuo pasirinktos temos, ir nuo problematikos bei seminaro apimties. Pvz., nagrinėjant Putino *Altorių šešėly* aptarta paties Putino pasisakymai, prisiminimai, laiškai. Be to, buvo rekomenduota susipažinti su Putino sesers M. Mykolaitytės-Slavėnienės prisiminimais, J. Gintauto (vyšk. J. Staugaičio) romanu *Tiesiu heliu*, *Altorių šešėly* nagrinėjančiomis J. Griniaus, K. Korsako, J. Lankučio studijomis. S. Nėries seminare

buvo koncentruojamasi į jos tragišką asmenybę, svarbius jos gyvenime veiksmus, visai nutylimus Lietuvoje, ir pagrindinius jos kūrybos laikotarpius. Nagrinėjant Ramono tezinį romaną *Kryžiai*, aptartos liberalizmo, ateizmo, komunizmo-bolševizmo, o taip pat impresionizmo, tezinio romano sąvokos. Rekomenduota, kad seminaro dalyviai susipažintų su J. Miliūno (J. Griniaus), A. Maceinos, J. Kaupo, J. Girniaus, L. Dambriūno, K. Keblio straipsniais apie *Kryžius*. Seminare apie Aisčio ir Miškinio poeziją susitarta ties su nagrinėjama tema susietais teiginiais Aisčio knygose *Dievai ir smūkeliai*, *Apie laiką ir žmones*, *Milfordo gatvės elegijos*. Pateikta plati keturių valandų įvadinė apžvalga apie neoromantizmą apskritai ir jo atspindžius lietuvių literatūroje: žurnalas *Pjūvis*, almanachas *Granitas*, B. Brazdžionis, S. Nėris, K. Inčiūra, J. Tysliava, A. Vaičiūnaitis, J. Juodelis. Be to, nurodyti 12 svarbesnių straipsnių bei studijų, aptariančių Aisčio ir Miškinio kūrybą. Analizuojant Škėmos prozą, aptartos ir tokios sąvokos, kaip avangardizmas, siurrealizmas, nihilizmas, freudizmas, egzistencializmas. Rekomenduota susipažinti su Škėmos kritika, satyra, išspausdinta jo raštų III tome. Patarta perskaityti skaitytųjų bei kritikų nuomones bei vertinimus *Drauge* (1962.I.13 ir V.6), *Aiduose* (1947, Nr. 4; 1953, Nr. 8; 1961, Nr. 8), *Metmenyse* (Nr. 2, 5, 6, 21), *Margutyje* (1961.VI.VIII). Savickio seminare kreiptas atidesnis dėmesys į jo kūrybos kompozicinius, semantinius ir stilistinius būdingumus ir raginta, kad seminaro dalyviai nuodugniau susipažintų su tokiomis meno ir litera-

tūros kryptimis ir stiliais, kaip impresionizmas, ekspresionizmas, kubizmas ir kt.

Šįmet dėstomas Lietuvos istorijos kursas. Ar pramatoma istorijai Katedroje nuolatinė vieta, savita programa?

Istorijos kursu, dėstomu pavasario ketvirtįje, įvedama specialių seminarų bei paskaitų ciklo programa, kurioje, kaip numatyta, bus ne vien istorijos, bet taip pat ir filosofijos, kalbotyros, sociologijos, politinių mokslų, menotyros, tautosakos ir kt. kursai. Kiekvienam kursui bus kviečiamas tos srities specialistas.

Šios programos kursų dažnumas ir sėkmė priklausys ir nuo studentų, ir nuo turimų lėšų. Istorijos kursą klausio septyni studentai. Jeigu atsirastų bent keturi studentai, kurie iš anksto pažadės klausyti Lietuvos istorijos kursą, nebūt sunkumų vėl dėstyti žiemą ar pavasario ketvirtįje kursą kita istorine tema. Atsiradus didesniai susidomėjimui istorija, vertėtų įvesti išsistatą istorijos programą. Ateinantiems mokslo metams jau ieškomi kitų sričių specialistai.

Kol kas Katedros praplėtimo planus gerokai stabdo ir lėšų stoka. Šiuo metu tariamasi su universiteto vadovybe dėl naujo organizacinio vieneto — studijų centro ar instituto įsteigimo prie Katedros. Jo pagrindinis tikslas būtų pravesti ir finansuoti specialius kursus, rengti mokslines konferencijas, skatinti ir remti jaunus mokslininkus rašyti daktarines disertacijas Lietuvos istorijos, lietuvių tautosakos, politinių mokslų ir kt. temomis, sudaryti sąlygas mokslininkams pasišvesti lietuvininkų darbų

ruošimui ir jų išleidimui. Žodžiu, isteigus tokį centrą, Katedra taptų ne tik įvairių lietuvininkų sričių mokymo, bet ir mokslinio tyrimo institucija. Pradžiai jau yra Stasio Barzduko ir Vytauto Izbicko fondai. Tik ką gauta žinia iš Kanados (Thunder Bay, Ontario), kad Emilija Jasevičiūtė 15% savo palikimo užrašė Lituanistikos katedrai. Be to, aukos Katedrai nesustojo. Reikia tikėtis, kad mūsų visuomenė Katedros praplėtimą remtų dosniai, kaip kad rėmė Katedros įsteigimą.

Ar turėta vizituojančių lietuvininkų su paskaitomis iš kitur? Koks jų įnašas į Katedros programą?

Su paskaitomis lankėsi aštuoni svečiai: kalbininkas dr. Zigmantas Zinkevičius ir literatūrologas dr. Albertas Zalatorius iš Lietuvos, istorikas dr. Bronius Makauskas iš Lenkijos, literatūros kritikė dr. Ilona Maziliauskienė iš Kanados, antropologė dr. Liucija Baškauskaitė, sociologas dr. Vytautas Kavolis, kalbininkas dr. Stephen Young ir dailininkas Vytautas Virkau iš JAV. Paskaitininkai ne tik paįvairino esamas kalbos ir literatūros programas, bet taip pat paskatino paskubinti specialių seminarų bei paskaitų ciklo įvedimą.

Ar Katedra turėjo viešų renginių? Kokie atgarsiai iš visuomenės? Ar tie renginiai sulaukė dėmesio?

Kiekvienais metais Katedra rengė Vasario 16 dienos minėjimus, į kuriuos daugiausia atsilankė studentai, klausantys lietuvininkų kursų, ir Slavų ir baltų skyriaus dėstytojai. Minėjimuose darė pranešimus Mykolas Drunga, Arvydas Žygas, Raimundas Lapas ir Rima Stroputė.

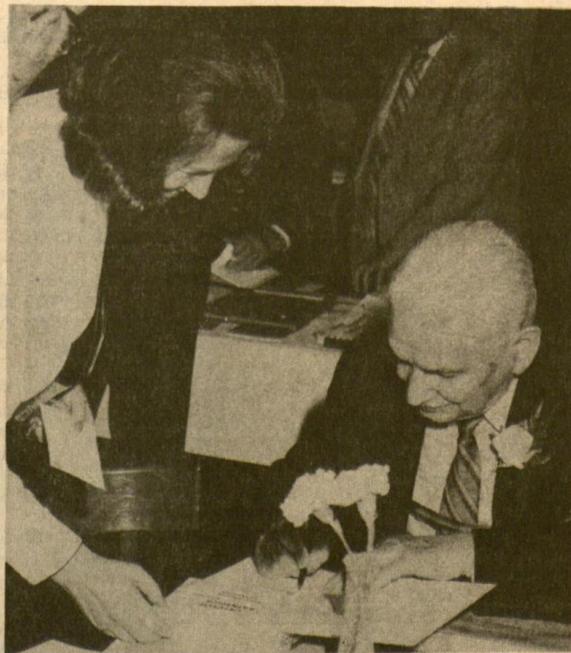
Katedra taip pat prisidėjo prie Vasario 16 dienos minėjimo Illinois universitete, kuriam vadovavo konsulas Vaclovas Kleiza ir Birutės Jasaitienės vadovaujamas organizacijų atstovų komitetas. Tai buvo sėkmingiausias lietuvių renginys šiame universitete.

Į olandų sambūrio „Daina“ spektaklį atsilankė studentai, lietuviai, dirbantieji universitete, šiek tiek dėstytojų. Girdėta daug komplimentų. Minėtų aštuonių svečių paskaitos buvo viešos, bet dauguma klausytojų buvo studentai ir dėstytojai, išskyrus dr. Zigmanto Zinkevičiaus paskaitą, į kurią atsilankė būrelis Chicago lietuvininkų. Klausytojai buvo sužavėti dr. Alberto Zalatoriaus paskaitoje J. Grušo bei R. Gavelio novelių interpretacija. Tik nesuprantama, kodėl *Dirva*, be jokio su tikrove ką nors bendro turinčio pagrindo, išpuoliais plačiau šį ne be įvairių kliūčių iškopusių į pirmąsias literatūros mokslininkų gretas literatūrologą.

Ar bibliotekos reikalai kiek pagerėjo, ar dar vis labai stinga lietuvininkų knygų?

Katedra nebejaucia tokio lietuvininkų knygų bado, kaip pirmaisiais mokslo metais. Išgytos pačios būtiniausios knygos, t.y. privalomos bei rekomenduojamos dėstomiems kursams bei seminarams. Tačiau dar toli gražu iki geros lietuvininkų bibliotekos lygio. Neturime daug svarbių leidinių, išspausdintų Amerikoje, Vokietijoje ir ypač Nepriklausomoje Lietuvoje. Reikia pasidžiaugti, kad vis gauname labai retų ir lietuvininkų studijoms būtinų leidinių. Pvz., dr. Vanda Sruogienė padovanojo pilną Balio Sruogos raštų ir apie Sruogą bei jo kūrybą straipsnių bei studijų kolekciją, o J. Masilionis — 1957 m. Vilniuje išleistas Balio Sruogos raštus. Per V. Paulionį gauta dalis rašytojo Vinco Ramono bibliotekos. V. Virkau padovanojo kelis šimtus grožinės literatūros ir lingvistikos leidinių, išleistų pastaraisiais metais Lietuvoje, ir dvylikatome Lietuvos lietuvišką tarybinę enciklope-

„Paroda '88“ yra kilnojama. Kolonijos, norincios ją atsigaubenti pas save, gali kreiptis į jos organizatorių Algimantą Kežį telefonu: 312-749-2843.

„Lietuvos bažnyčių“ knygų serijos autorius Bronius Kviklys autografuoja „Kaišiadorių vyskupiją“ Mildai Lenkauskienėi veikalą pabaigusių vakare, gegužės 13 dieną, Jaunimo centro kavinėje, Chicagoje.

Nuotrauka Jono Tamaliūčio

dija, o V. Kiaunė (Easton, Pa.) — 37 tomų Lietuvių enciklopedija, išleista Bostone. S. Salienės rūpesčiu didelis knygų skaičius gautas iš Floridos Amerikos lietuvių klubo. Su Santaros Šviesos parama Katedra tuoj įsigis žurnalą *Vairas* pilną komplektą. V. Matulaitis iš Toronto atsinešė dvejų metų *Aušros* kompletus, o B. Paliulis iš Bostono gražiai įrištą *Aidų* komplektą ir Žemaitės raštus. Jau ketveri metai LK gauna *Lituanus* žurnalą, užprenumeruotą dr. M. Vynganto, ir Lietuvių informacijos centro leidinius iš New Yorko. Pradėta gauti knygų iš rašytojų ir mokslininkų iš Lietuvos. Pasaulio lietuvių archyvas atiduoda Katedrai savo dubletus. Sąrašas Katedros rėmėjų knygomis ilgas ir bus paskelbtas kartu su kreipimusi į tautiečius dėl leidinių, reikalingų bibliotekai. Kol kas neįmanoma tiksliai nustatyti, kokių svarbių leidinių neturima, nes apie 1000 nesukataloguotų knygų jau treči metai guli bibliotekos sandėlyje.

Kokie pasitenkinimai, žvelgiant į praeitus ketverius metus?

Svarbiausia, kad įmokėta visa pažadėta 600,000 dolerių suma Illinois universitetui ir vajas likučiu pradėta plėsti Katedros darbo sritys. PLB direktoriai visapusiškai remia Katedros darbą. Aspirantų skaičius neapvylyė Katedros steigėjų. Aplamai, Katedrai nėra opozicijos išseivijoje, o pesimistų ir skeptikų, kaip ir visur ir visuomet, atsiranda. Kiek teko girdėti iš Lietuvos, pasišventėliai Lietuvai ir lietuvininkams žiūri net didesni Katedros vaidmenį, negu kai kurie čia išseivijoje.

Kokie didžiausi vargai?

Nesklundumu, laikinų nepasiekimų bei kliūčių buvo pakankamai. Tačiau daug jų būtų buvę galima išvengti, jei laiku būtų suvokta esamos sąlygos, tiksliau pramatyta ateitis, greičiau suprasta interesai asmenų, su kuriais teko santykiuoti.

Kokie nusivylimai?

Įpratau nusivylimus tramdyti. Tai greičiausiai itaka jaunų žmonių, su kuriais dirbu beveik 35 metus (skautuose, studentijoje ir kaip dėstytojas), nes jie visuomet entuziastingai ir su dideliu viltimis žvelgia į ateitį.

Kokius lūkesčius atsinešėte į Katedros vedėjo postą? Ar tie lūkesčiai išsipildė?

Paprastai nesusipažinęs iš anksto su galimybėmis ir aplinkos sąlygomis vengiu sudarinėti didelius, toli į ateitį nusišėnčius, planus. Universiteto pasiūlyma tapti Lituanistikos ka-

cijos, bet, kaip žinome, rezoliucijos labai retai pasiekia dangų. Tikiuosi, kad aspirantų verbavimo ir stipendijų klausimai bus svarstomi ir PLB seime Toronte.

Ar esate patenkinti santykiais su universiteto administracija, Slavų ir baltų skyriaus kolegomis?

Santykiai kur kas geresni, negu aš tikėjausi prieš atvykdamas dirbti. Iš mūsų skyriaus vedėjos ir kolegų daugiau negalėčiau ir pageidauti. Stabdo darbą dvi neišspręstos problemos: nežmoniškai lėtai kataloguojamos knygos ir tai, kad Katedra vis dar neturi sekretorės. Sutartyje su universitetu minima sekretorė ir manyt, kad įmokėjus visą pažadėtą sumą, universitetas paskirs šiek tiek lėšų Katedros sekretorei pasamdyti. Dabar aiškinama, kad tai turėtų omenyje skyriaus sekretorė, o ši nemoka lietuviškai ir yra apkrauta skyriaus darbais. Jeigu ji ir šį tą galėtų padėti, tai būtų anglų kalba, bet LK vedėjui susirašinėti su lietuviškai angliškai būtų kone nuodėmė. Kartais tiesiog gėda, kad nesužinėjus laiku atsakytų į pasiteiravimus, padėkoti už atsiųstas knygas ir pan.

Ar yra planų leisti lietuvininkų mokslines studijas Katedros vardu Illinois universiteto leidykloje?

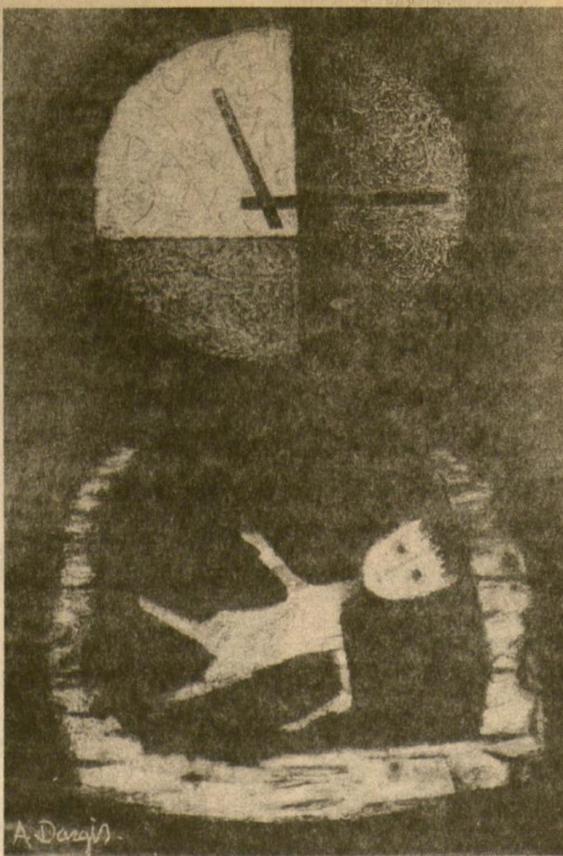
Teško teirautis dėl knygų apie krikščionybę Lietuvoje, redaguojamas dr. Vytauto Vardžio, išleidimo galimybių. Universiteto leidykla sutinka spausdinti akademinio lygio leidinius anglų ir lietuvių kalbomis ir rūpintis jų platinimu. Tačiau knygos leidimas šioje leidykloje kainuos brangiau, negu privačioje amerikietiškoje leidykloje. Teiraujantis dėl dr. Vardžio knygų išleidimo lietuvių kalba, universitetas leido naudoti Katedros ir universiteto vardą kaip leidėjo, o spausdinti — kur patogiau. Vėliau, knygos organizatoriams nusprendus eiti kitu keliu, reikalaus atkrito. Numatyta šiuo metu dr. Sauliaus Sužiedėlio ruošiamą istorijos knygą išleisti Katedros vardu Illinois universiteto leidykloje.

Kokie santykiai su lietuvių visuomene? Ar ji palaiko Katedros darbą?

Dr. Rimvydo Šilbajorio pasėta Katedros mintis PLB seime Toronte nekrito ant akmenų. Organizatorių Vytauto Kamanto, Antano Razmos, Jono Kavaliūno ir tūkstančių kitų lietuvių puoselėjama darbas ir aukomis Katedra gimė ir augs. Lietuvių visuomenės rėmimo galima įžiūrėti Katedrai ilgą amžių ir didėjančias galimybes.

Vilniaus Jaunimo teatras Chicagoje

Vilniaus Valstybinio jaunimo teatro Čechovo pjesės „Dėdė Vania“ pastatymas Chicago Tarpautiniame teatro festivalyje gegužės 24, 25 ir 26 dieną Royal-George teatre, kaip ir reikėjo tikėtis, buvo entuziastingai sutiktas Chicago dienraščių teatro kritikų. *Chicago Tribune* Richard Christiansen išlėkė spektaklio siurrealistinį metodą ir nemeluoto jausmo proveržius, sukuriantis atmintiną „Dėdė Vanią“ — tai pastatymas, „koko dar nematėm ir greit nematysim Chicago scenoje“. *Chicago Sun-Times* Hedy Weiss pabrėžė režisieriaus Eimunto Nekrošiaus novatoriškumą, į spektaklį žvelgdama kaip į drąsiai atodangą gyvenimo Sovietų Sąjungoje prieš „glasnost“ erą: „gal tai ne kiekvieno žmogaus Čechovas, bet neabejotinai uždegantis scena“. Vakar prisidėjo „Pirosmani, Pirosmani...“ spektakliui, kurie baigsis birželio 2 dieną. Lietuvišką žvilgsnį ir įspūdžius iš Valstybinio jaunimo teatro pasirodymo Chicagoje *Draugo* priedo skaitytojams pateiksime kiek vėliau.

Alfonsas Dargis.

„Pirmosios dienos“. 1987. Tapyba. 37" x 25".

Paroda '88

„Paroda“, kurioje dalyvauja lietuviai dailininkai iš Jungtinių Amerikos Valstybių, Kanados, Europos, Pietų Amerikos ir Australijos, šiais metais bus išstatyta per Ketvirtąjį kultūros kongresą Toronte birželio 24-27 dienomis. Jos atidarymas bus Northern District Library galerijoje birželio 24 dieną, o vėliau ji bus perkelta į Anapilio galeriją Mississauga, Ontario. „Paroda '88“ yra grupinė lietuvių daili-

ninkų, gyvenančių Vakaruose, paroda, kurios paskirtis — atskleisti dabartinę mūsų menininkų kūrybą. Bus išleistas katalogas su naujausiu kiekvieno dalyvio kūrinių nuotraukomis ir trumpais paaiškinimais.

„Paroda '88“ yra kilnojama. Kolonijos, norincios ją atsigaubenti pas save, gali kreiptis į jos organizatorių Algimantą Kežį telefonu: 312-749-2843.